Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. 25 Cdo 5162/2008, ECLI:CZ:NS:2011:25.CDO.5162.2008.1

Číslo: 85/2011

Právní věta:

Právo na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle § 1 odst. 3 a § 31a odst. 2, 3 zákona č. 82/1998 Sb. má ryze osobní charakter a smrtí oprávněné osoby (věřitele) zaniká (§ 579 odst. 2 obč. zák.).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.01.2011

Spisová značka: 25 Cdo 5162/2008

Číslo rozhodnutí: 85

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Dědění, Odpovědnost státu za škodu

Předpisy: § 13 odst. 1 předpisu č. 82/1998Sb.
§ 31a předpisu č. 82/1998Sb.
§ 579 odst. 2 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se jako ustanovený správce dědictví domáhal náhrady nemajetkové újmy ve výši 200 000 Kč, která vznikla J. K. nepřiměřenou délkou řízení ve sporu vedeném u Okresního soudu v Tachově pod sp. zn. 4 C 109/95.

O b v o d n í s o u d pro Prahu 5 rozsudkem ze dne 8. 1. 2008 žalobu v celém rozsahu zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze zjištění, že řízení u Okresního soudu v Tachově pod sp. zn. 4 C 109/95 skončilo pravomocně dne 12. 3. 2003, dne 5. 5. 2004 podal jeho účastník J. K. stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) a dne 11. 2. 2005 zemřel. Žalobce byl ustanoven správcem jeho dědictví a dne 20. 4. 2007 podal žalobu na náhradu imateriální újmy způsobené nepřiměřenou délkou uvedeného řízení. Vzhledem k těmto časovým souvislostem shledal soud prvního stupně důvodnou námitku promlčení, kterou vznesla žalovaná; protože stížnost k ESLP nebyla podána včas, neuplatní se požadavek přechodného ustanovení čl. II. zákona č. 160/2006 Sb., jímž byl novelizován zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) – dále též jen „zákon“.

K odvolání žalobce M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 29. 8. 2008 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Vytkl soudu prvního stupně, že se před řešením námitky promlčení nejprve nezabýval otázkou aktivní věcné legitimace žalobce; odvolací soud poukázal na charakter nároku, který je svou povahou natolik úzce spjat s postiženou osobou, že její smrtí zaniká ve smyslu § 579 odst. 2 obč. zák. a nepřechází na dědice bez ohledu na to, zda o něm již bylo rozhodnuto či nikoliv. Správce dědictví tedy není oprávněn úspěšně uplatnit nárok na náhradu nemajetkové újmy, která zůstaviteli byla způsobena nepřiměřenou délkou řízení.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání z důvodů uvedených v § 241a odst. 2 písm. a), b) o. s. ř., v němž odvolacímu soudu s poukazem na judikaturu dovolacího soudu (např. sp. zn. 22 Cdo 2125/2006 či sp. zn. 30 Cdo 749/2005) i Ústavního soudu (např. sp. zn. III. ÚS 139/98 či sp. zn. II. ÚS 523/02) vytýká vydání tzv. překvapivého rozhodnutí, které je porušením práva na spravedlivý proces a představuje vadu řízení, jež měla vliv na jeho správnost. K věcnému posouzení otázky charakteru uplatněného nároku odkazuje na nálezy Ústavního soudu (např. sp. zn. Pl. ÚS 16/04, sp. zn. I. ÚS 85/04 či sp. zn. II. ÚS 247/07), podle nichž je v oblasti aplikace Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod třeba za škodu považovat též nemateriální (nehmotnou) újmu, která byla výslovně upravena zákonem č. 160/2006 Sb. s účinností od 27. 4. 2006. Pak je ovšem nutno uplatněný nárok podřadit pod pojem náhrady škody způsobené vadným výkonem veřejné moci, takové právo nemá osobní povahu, a proto smrtí poškozeného nezaniká. Dovolatel dovozuje, že zemřelý J. K. mohl při pravidelném běhu okolností dosáhnout odškodnění u ESLP, který nadále jednal se žalobcem a po přijetí zákona č. 160/2006 Sb. jej vyzval, aby nárok nejprve uplatnil u českého soudu. Vzhledem k přechodnému ustanovení čl. II. tohoto zákona by však vznikla pro poškozeného výjimečná situace, kdyby jeho oprávněný nárok přijetím právní úpravy, která měla možnost odškodnění zajistit, naopak zanikl. Navrhl proto, aby dovolací soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a vrátil mu věc k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, osobou oprávněnou – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), dovodil přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. pro řešení otázky zániku nároku na náhradu imateriální újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení smrtí poškozeného. Dovolací soud dovolání projednal a rozhodl o něm vzhledem k datu vydání napadeného rozhodnutí podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 7. 2009 – srov. bod 12, čl. II zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony) a dospěl k závěru, že dovolání není důvodné.

Nesprávné právní posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., které dovolatel uplatňuje jako dovolací důvod, může spočívat v tom, že soud na správně zjištěný skutkový stav věci aplikoval nesprávný právní předpis nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil.

Podle § 1 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. stát odpovídá za podmínek stanovených tímto zákonem za škodu způsobenou při výkonu státní moci. Podle odstavce 3 tohoto ustanovení stát a územní celky v samostatné působnosti hradí za podmínek stanovených tímto zákonem též vzniklou nemajetkovou újmu.

Především není pochyb o tom, že odvolací soud považoval uplatněný nárok na náhradu újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení za újmu osobnostního charakteru, aniž přitom zpochybnil její nemateriální podstatu. Přímo ze zákona lze dovodit, že zákonem č. 160/2006 Sb. byla do zákona č. 82/1998 Sb. zakomponována náhrada za vzniklou nemajetkovou újmu, která je blízká

pojmu morální nebo jiná škoda, (např. ve francouzském právu „le dommage moral“), za kterou náleží poškozenému peněžitá – materiální – satisfakce (odškodnění). Tato nemajetková újma jednak může být již obsažena ve škodě na zdraví (např. bolesti, ztížení společenského uplatnění), jednak může vyplývat z porušení práva, typicky práva na soudní řízení v přiměřené lhůtě (článek 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Novelizace zákona č. 82/1998 Sb. si klade za cíl pokrytí tohoto druhého komponentu nemajetkové újmy. I když se nehmotná újma vymezuje vedle škody jako takové (tj. vedle škody hmotné), vztahují se na ni ustanovení zákona o náhradě škody v plném rozsahu (srov. důvodovou zprávu k zákonu č. 160/2006 Sb.).

Výhrady dovolatele proti posouzení charakteru nároku ze strany odvolacího soudu jsou z těchto důvodů neopodstatněné; pro rozhodnutí ve věci je významné pouze to, jaká je povaha tohoto nároku z pohledu způsobilosti přechodu pohledávky smrtí poškozeného na jeho dědice.

Podle § 26 zákona č. 82/1998 Sb. pokud není stanoveno jinak, řídí se právní vztahy upravené v tomto zákoně občanským zákoníkem.

Vztah zákona č. 82/1998 Sb. k občanskému zákoníku je vztahem speciality založeným na tom, že zvláštní úprava se uplatní tam, kde speciální předpis stanoví něco jiného oproti úpravě obecné, přičemž obecnou úpravu je možno použít tam, kde speciální předpis její aplikaci nevylučuje buď výslovným zákazem anebo tím, že nestanoví něco jiného. Kromě jiného se tak ustanovení občanského zákoníku použijí i při řešení důsledků smrti poškozeného pro jeho nároky na náhradu škody včetně imateriální újmy.

Podle § 460 obč. zák. dědictví se nabývá smrtí zůstavitele a jeho součástí mohou být i pohledávky vůči státu či územnímu celku z titulu odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci.

Podle § 579 odst. 2 obč. zák. smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.

Zásada, že okamžikem smrti zůstavitele přechází pohledávka na dědice zemřelého, je výjimečně prolomena u těch plnění, která jsou natolik spjata s osobou věřitele, že mají své opodstatnění jen ve vztahu k osobě, jíž pohledávka svědčí. Vedle zákonem výslovně vymezených nároků na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění (§ 579 odst. 2, část věty za středníkem, obč. zák.), které jsou chápány jako zadostiučinění za újmu osobnostního charakteru nepřenosnou na jiné osoby, je k takovýmto typům plnění třeba přiřadit i právo na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení (§ 1 odst. 3 a § 31a odst. 2, 3 zákona č. 82/1998 Sb.), které bylo předmětem tohoto řízení. Jde o nárok ryze osobního charakteru, který je svou povahou úzce spjat s postiženou fyzickou osobou a má takový charakter především proto, že jeho cílem je přiměřeně vyvážit a zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou fyzické osobě v její osobnostní sféře; není-li poskytnuta náhrada ještě za jejího života, nemůže po její smrti již plnit svůj účel. Tento nárok se přitom odvíjí od porušení základního práva na spravedlivý proces a na soudní ochranu (čl. 8 odst. 2 a čl. 36 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod), pro něž je rovněž příznačné, že jsou podle hmotného práva vázány na osobu účastníka a nepřecházejí na právní nástupce (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 7. 1999, sp. zn. I. ÚS 160/99, publikované pod č. 48 ve sv. 15 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu). Tato hmotněprávní úprava se uplatní bez ohledu na dovolatelem poukazovaný procesní postup ESLP ve věci stížnosti poškozeného.

Dovolatel dále uplatňuje dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř., tj. že řízení je postiženo vadou, která měla vliv na správnost rozhodnutí. Tvrzená vada řízení spočívá v okolnosti, že odvolací soud shledal odlišný důvod pro zamítnutí žaloby než soud prvního stupně, aniž o tom účastníky poučil. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí odvolacího soudu je po právní stránce věcně správné, nelze uvažovat o tom, že by se jeho procesní postup mohl negativně odrazit v posouzení věci samé. Ostatně

poučovací povinnost soudu, jak ji dovozuje dovolatel, z občanského soudního řádu nevyplývá. Ustanovení § 118a o. s. ř. a zejména jeho odstavec 2, který má dovolatel zřejmě na mysli (má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkova právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností), dopadá pouze na případy, kdy je pro uplatnění odlišného právního názoru soudu zapotřebí dát účastníkovi prostor k doplnění skutkového vylíčení tak, aby o věci mohlo být rozhodnuto. Taková situace v dané věci nenastala, neboť okolnost, zda uplatněný nárok vzhledem ke své povaze zanikl smrtí oprávněné osoby, bylo možno posoudit i za dosavadního skutkového vylíčení základu uplatněného nároku.

Z uvedeného vyplývá, že napadený rozsudek odvolacího soudu je z pohledu uplatněných dovolacích důvodů správný. Nejvyšší soud proto dovolání podle § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.